บทที่ ๒
เครื่องดนตรีภาคเหนือ

การสร้างและคุณภาพเสียงของเครื่องดนตรีไทยภาคเหนือ ได้แก่ ซึงกลาง และกลองปูเจ่นั้น นอกจากจะต้องทราบถึงกรรมวิธีการผลิตและวัสดุที่ใช้แล้ว ย่อมต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับที่มาของชื่อ ประวัติความเป็นมา ส่วนประกอบ ระบบเสียง โอกาสในการบรรเลง และความเชื่อในการสร้างเครื่องดนตรีแต่ละชนิดด้วย ดังที่ผู้วิจัยจะกล่าวไว้โดยลำดับ ดังนี้

๒.๑ ซึง

๑) คำว่า "ซึง"

ซึง คือเครื่องดนตรีประเภทพิณ มีสายพาดอยู่เหนือกล่องเสียง เกิดเสียงด้วยการดีดสายซึ่งมีจำนวนสายแตกต่างกันไปตามความนิยมในท้องถิ่น ในบางท้องถิ่นเรียกเครื่องดนตรีนี้ว่า "ปิน" แต่ในวรรณกรรมบางเรื่องและในโครงนิราศหริภุญชัย เรียกว่า "ติ่ง" (อัษฎาวุธ สาคริก, ๒๕๕๐: ๓๒ -๓๓)

๒) ประวัติความเป็นมาของซึง

ซึง เป็นเครื่องดีด มี ๔ สาย สันนิษฐานว่า น่าจะดัดแปลงแก้ไขวิวัฒนาการมาจากพิณเปี๊ยะ ลักษณะของซึงตัวกะโหลก และคันทวนทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ประดู่ หรือ ไม้สักชิ้นเดียวกัน ชาวไทยภาคเหนือนิยมเล่นซึงกันมาช้านาน ตามปกติใช้เล่นร่วมกับปี่ซอ หรือพวกหนุ่ม ๆ ใช้ดีดเล่นขณะไป "แอ่วสาว" (http://www.siamnt.com/culture-instrument/html/instrument-local-group1.php)

๓) ส่วนประกอบของซึง

ซึง เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายที่ใช้วิธีเล่นโดยการดีด สมัยก่อนใช้สายลวดเส้นเล็ก ๆ หรือสายเบรกรถจักยาน แต่ปัจจุบันนิยมใช้สายกีตาร์แทน ซึงของชาวเหนือเป็นพิณแบบสายคู่ โดยแบ่งเป็นคู่สายบน และคู่สายล่าง (สายบน - สายลุ่ม) มีลูกนับแบ่งเป็นช่อง ๆ คล้ายกีตาร์ ซึงมีทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่และยังมีขนาดใหญ่มาก ๆ เรียกกันว่า ซึงหลวง แต่นิยมเล่นกัน

ทั่วไปมักเล่นเพียง ๓ ขนาด คือ ขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ ซึงใช้เล่นเพื่อให้เสียงประสาน และตัดกัน ในการเล่นเป็นกลุ่มหรือคณะ หรือเล่นบรรเลงเดี่ยว โดยเลือกขนาดที่ชอบของแต่ละบุคคล ซึงแต่ละขนาดต่างมีสำเนียงเฉพาะตัว มีความไพเราะแต่ละรูปแบบต่างกัน

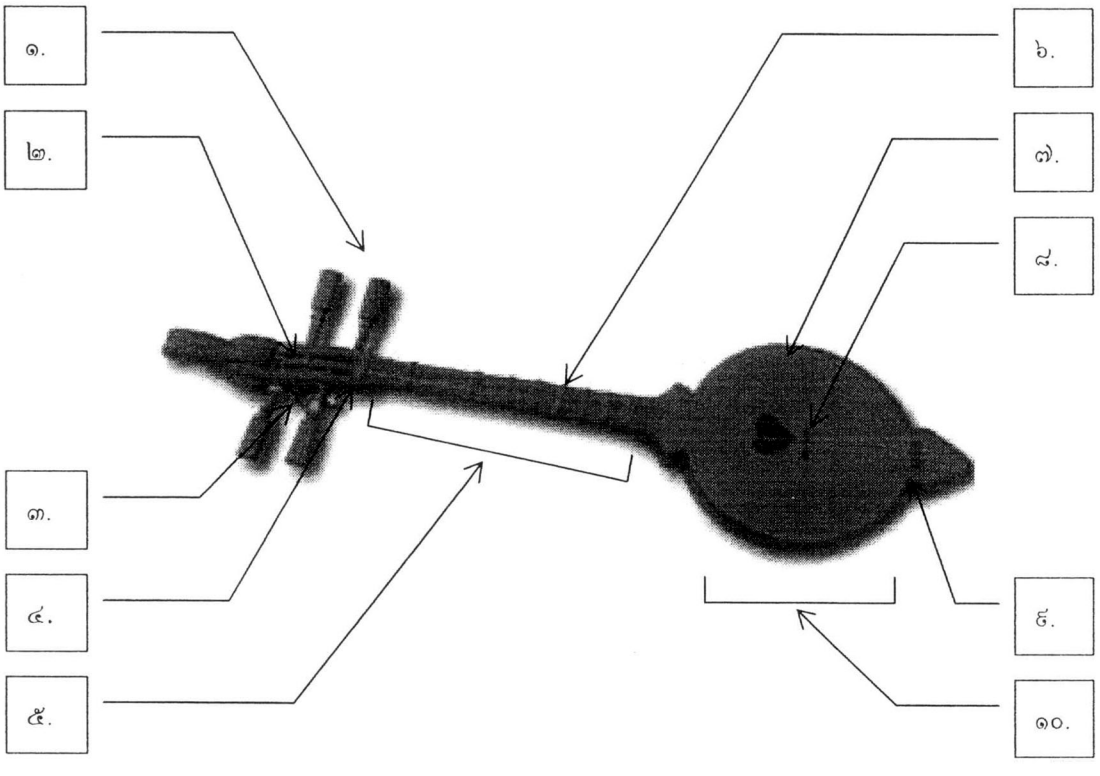

ภาพแสดงรูปซึง และส่วนประกอบต่าง ๆ

๑. ลูกบิด	๖. นม หรือ ลูกนับ
๒. หัวซึง	๗. ตาดซึง
๓. ลูกบิดกีตาร์	๘. หย่องหลัง หรือก๊อปหลัง
๔. หย่องหน้า หรือก๊อปหน้า	๙. ที่ยึดสาย
๕. คอซึง	๑๐. ตัวซึง

๑. ตัวซึง หรือ กล่องเสียง มีรูปร่างและขนาดแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับผู้ออกแบบ (สล่าแป้งซึง) ส่วนความตื้น – ลึก และหนา - บาง ของขอบด้านข้าง และความหนาด้านล่าง นั้นมีส่วนทำให้เกิดเสียงก้องกังวานมาก - น้อยได้

๒. ตาดซึง เป็นแผ่นไม้บาง ๆ ปิดหน้าตัวซึงหรือกล่องเสียงไว้และเจาะรูให้เสียงสะท้อนออกมาจากกล่องเสียง ตาดซึงมีส่วนสำคัญในการสั่นสะเทือนจากหย่อง(ก๊อป) ที่วางอยู่บนตาดซึง โดยหย่องทำหน้าที่เป็นตัวนำการสั่นสะเทือนของสายซึงผ่านเข่าสู่กล่องเสียงเกิดเป็นเสียงสะท้อนก้องออกมาความหนาของไม้ และขนาดรูเปิดเสียงของตาดซึง จะต้องพอดี และสัมพันธ์กันกับขนาดของกล่องเสียง ซึ่งจะทำให้เกิดเสียงไพเราะและดังดี ไม้ที่ทำเป็นตาดซึงมักใช้ไม้ชนิดเดียวกับตัวซึง หรืออาจใช้ไม้อัดก็ได้

๓. คอซึง คอซึงเป็นไม้ชิ้นเดียวกับกล่องเสียงหรือใช้ไม้ประกอบต่อให้สนิทเข้าด้วยกันกับกล่องเสียงก็ได้ ขนาดกว้างของคอซึงซึ่งไม่มีกำหนดเป็นมาตรฐานแล้วแต่ความชอบของผู้เล่น คอซึงเป็นที่วางหย่องพาดสาย และวางลูกนับหรือนมซึงวางเรียงกันตามลำดับบันไดเสียง

๔. หัวซึงและลูกบิด (หลักซึงหรือหลักสาย) หัวซึงจะเจาะรูด้านข้างไว้สำหรับใส่ลูกบิดและเซาะร่องตรงกลางสำหรับเวลาใส่สาย ลักษณะของหัวซึงจะออกแบบลวดลายต่างๆ กัน ส่วนลูกบิดก่อนใช้แต่ลูกบิดไม้ (หลักซึงหรือหลักสาย) เวลาฝึกหัดซึงใหม่ ๆ จะตั้งเสียงยากและช้า ดังนั้นจะใช้ลูกบิดกีตาร์แทนก็ได้

๕. หย่องหน้า (ก๊อปหน้า) หรือหย่องพาดสาย เป็นตัวจัดวางสายซึง โดยแบ่งเป็นคู่สายบนและคู่สายล่าง (สายบน สายลุ่ม) ความสูงของหย่องหน้านี้จะสัมพันธ์กันกับความสูงของหย่องหลังและลูกนับหรือนมหย่องหน้าต้องไม่สูงเกินไปเพราะจะทำให้ผู้เล่นเจ็บนิ้วเวลากดสาย

๖. ลูกนับหรือนม จะจัดวางเรียงกันตามลำดับสูงไปต่ำเวลากดสายซึงลูกใดลูกหนึ่ง สายซึงต้องไม่ไปแตะลูกนับหรือนมตัวถัดไป ลูกนับหรือนมจึงทำด้วยไม้เนื้อแข็ง , ไม้ไผ่หรือกระดูกก็ได้ บางครั้งก็ใช้หวาย ลูกนับซึงจะเรียกเป็นลูกที่ ๑ ลูกที่ ๒ ลูกที่ ๓ ลูกที่ ๔ และลูกต่อไปอีกเรื่อย ๆ ซึงแต่ละตัวติดจำนวนลูกนับไม่เท่ากัน เช่น ติด ๑๑ ลูก หรือติด ๘ ลูก บางทีติดเพียง ๗ ลูก ก็มีไม่ได้จัดตายตัว ขึ้นอยู่กับผู้ทำ (สล่า) ซึงหรือผู้เล่น

๗. หย่องหลัง(ก๊อปหลัง) คือส่วนที่รับน้ำหนักและแรงกดจากความตึงของสายซึง และเป็นตัวนำเสียงสั่นสะเทือนจากการดีดสายซึง ผ่านตาดซึงเข้าไปในกล่องเสียงแล้วสะท้อนก้องออกมา หย่องหลังควรทำด้วยไม้เนื้อแข็ง หรือกระดูกหรือเขาสัตว์ เพื่อให้เป็นตัวนำเสียงที่ดี

๘. ที่ยึดสายซึง อยู่ด้านท้ายทำหน้าที่ยึดสายซึงไว้ ซึ่งจะใช้ตะปูตอกยึดหรือเจาะเป็นรูก็ได้

๘. สายซึงและไม้ดีด(บางทีก็เรียกไม้เขี่ย) สมัยก่อนสายซึงใช้สายเบรกจักรยานหรือสายลวด แต่สายเบรกรถจักรยานก็ยังนิยมใช้กันอยู่ด้วยว่าเป็นวัสดุที่หาง่ายและมีความทนทาน ส่วนไม้ดีดนั้นจะใช้เขาควาย โดยนำมาทำเป็นรูปร่างแบน ๆ เล็ก ๆ คล้ายปิ๊กกีตาร์ แต่จะเล็กและยาวกว่าไม้ดีดที่ทำด้วยเขาควายมักไม่ค่อยทน เพราะจะแตกหรือฉีกง่าย ดังนั้นจะใช้พลาสติกมาทำไม้ดีดแทนเขาควายก็ได้

การตั้งเสียงซึง มี ๒ แบบ คือ แบบลูกสามและแบบลูกสี่ กล่าวคือ ซึงตัวเดียวกันสามารถตั้งเสียงให้เล่นได้สองแบบ ก็คือ แบบลูกสาม และแบบลูกสี่ แต่จะมีซึงพิเศษคือ ซึง ๓ คู่สายซึ่งจะรวมเอาการตั้งเสียงทั้งลูกสามและลูกสี่ไว้ในซึงตัวเดียวกัน

ซึงลูกสาม คือ ซึงที่ตั้งเสียงสายเปล่าคู่บนเป็นเสียงโด ตั้งเสียงสายเปล่าคู่ล่างเป็นเสียงซอล และเสียงลูกนับที่สามของสายคู่ล่างเป็นเสียงโด สูง (ด์) ซึงลูกสามสายคู่บน มักจะเล่นสายเปล่า, ลูกที่ ๑, ลูกที่ ๒ และลูกที่ ๓ เท่านั้น ส่วนลูกที่ ๔ คู่บน ไม่ต้องเล่นก็ได้ แต่จะดีดสายเปล่าคู่ล่างซึ่งเป็นเสียงซอล เสียงเดียวกันแทน

ซึงลูกสี่ คือ ซึงที่ตั้งเสียงสายเปล่าคู่บนเป็นเสียงซอล ตั้งเสียงสายเปล่าคู่ล่างเป็นเสียงโด และเสียงลูกนับที่สี่ของสายเป็นเสียงซอลสูง (ซ์) ซึงลูกสี่สายคู่บน มักจะเล่นแต่สายเปล่า, ลูกที่ ๑ และลูกที่ ๒ ส่วนเสียงโดลูกที่สาม มักจะเล่นสายเปล่าคู่ล่างซึ่งเป็นเสียงโดเสียงเดียวกันแทน

๔) ประเภทของซึง

ซึงใหญ่

มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของตัวซึงประมาณ ๑๒ - ๑๕ นิ้ว ช่วงคอซึงยาวประมาณ ๑๘ – ๒๐ นิ้ว ซึงใหญ่เป็นซึงที่ให้เสียงทุ้มกังวาน มักตั้งเสียงแบบซึงลูกสี่

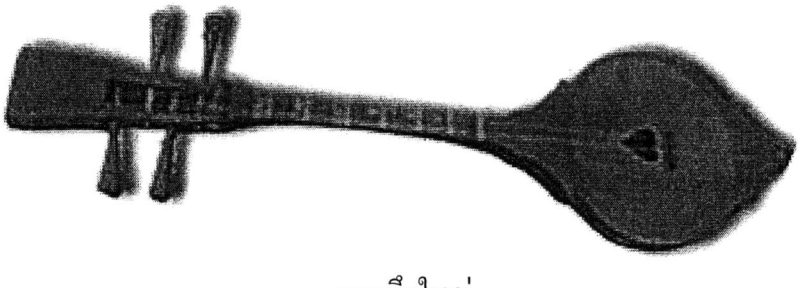

ภาพซึงใหญ่

ซึงกลาง

มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑๐ นิ้ว ช่วงคอซึงยาวประมาณ ๑๕ - ๑๖ นิ้ว เป็นซึงที่ให้เสียงทุ้มปานกลาง ถ้าเล่นเป็นวงจะใช้ควบคุมทำนองหลัก มักตั้งเสียงแบบซึงลูกสาม

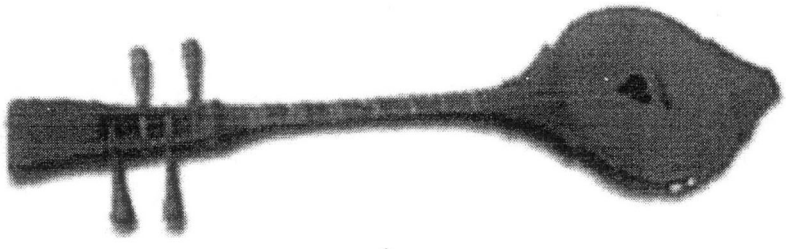

ภาพซึงกลาง

ซึงตัด

เป็นซึงที่มีขนาดเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลางของตัวซึงประมาณ ๖ - ๘ นิ้ว ใช้เล่นเพื่อให้เสียงตัดหรือขัดกันกับซึงใหญ่ และซึงกลาง

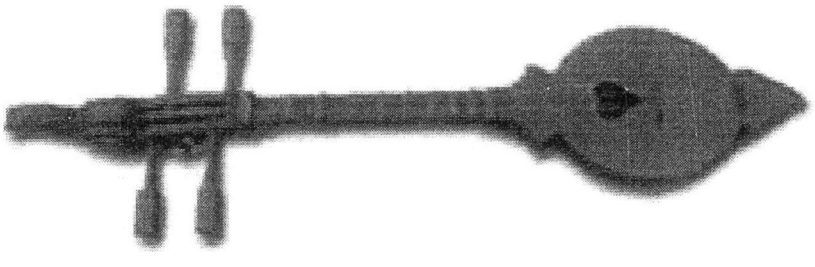

ภาพซึงตัด

๕) สูตรการทำซึง

การทำซึง เมื่อได้ไม้ที่มีความหนาเหมาะสมกับตัวซึงที่ต้องการแล้ว จะวัดขนาดความกว้างของกล่องเสียง ให้มีความสัมพันธ์กับความยาวของคันซึง (วัดจากคอซึง) ตามสูตร เพื่อให้ได้เสียงที่ต้องการ สูตรดังกล่าวมีอยู่ ๓ สูตร คือ

๑. สูตรโล่งเกิ่ง คือ วัดเอาเส้นผ่านศูนย์กลางของกล่องเสียงเพิ่มอีก ๑.๕ ส่วน ไปเป็นความยาวของคันซึง (วัดจากขอบของกล่องเสียงถึงคอซึง) สูตรนี้เสียงซึงจะดังกังวาน เมื่อเล่นในวงเสียงจะชัดเจน สูตรนี้นิยมทำซึงกลาง

๒. สูตรสองโล่ง คือ วัดเอาเส้นผ่านศูนย์กลางของกล่องเสียงเพิ่มอีก ๒ ส่วน ไปเป็นความยาวของคันซึง สูตรนี้เสียงซึงจะไพเราะมาก แต่ความดังจะอ่อนกว่าโล่งเกิ่ง สูตรสองโล่งจึงเหมาะสำหรับซึงที่ใช้บรรเลงเดี่ยวเท่านั้น

๓. สูตรโล่งเกิ่งปลายฝ่ามือ คือ วัดเอาเส้นผ่านศูนย์กลางของกล่องเสียงเพิ่มอีก ๑.๕ ส่วน แล้ววัดต่อจากนั้นอีกยาวประมาณ ๒ ฝ่ามือ ไปเป็นความยาวของคันซึง สูตรนี้เสียงซึงจะดังพอดีและมีเสียงใสไพเราะพร้อมกันไปด้วย จึงเหมาะทั้งสำหรับบรรเลงผสมวงและบรรเลงเดี่ยว อย่างไรก็ตาม เสียงของซึงจะดังไพเราะหรือไม่นั้น ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น เนื้อไม้ ขนาด การตั้งเสียง ความได้สัดส่วนของตัวซึง (ซึ่งบางครั้งไม่ได้ตายตัวตามสูตร) เป็นต้น

การตั้งเสียงซึง การตั้งเสียงซึงนั้นมักตั้งเทียบกับเสียงของขลุ่ยที่จะใช้เป่าเล่นร่วมกัน ส่วนใหญ่วงดนตรีสะล้อ ซอ ซึง จะใช้ขลุ่ยหลิบ หรือขลุ่ยพื้นเมืองเป็นตัวประสานเสียงและใช้เทียบเสียง แต่รูปแบบการเทียบเสียงกับขลุ่ยนี้ ไม่ได้กำหนดเป็นมาตรฐานตายตัวว่าจะเทียบแบบไหน ขึ้นอยู่กับแต่ละกลุ่มแต่ละคณะ ส่วนในเบื้องต้นนี้ได้นำเอาการเทียบเสียงกับขลุ่ยหลิบโดย ปิดรูเสียงหมดเป่าเป็นเสียง ฟา เปิดรูเสียง 1 รู เป็นเสียง ซอลเพื่อตั้งเทียบกับเสียง ซอล ของสายเปล่าคู่ล่างของซึงกลางลูกสาม

๖) **วิธีดีดซึง** กางนิ้วมือซ้ายกดสายซึงโดยให้สายซึงแตะกับลูกนับหรือนมซึงส่วนมือขวาจับไม้ดีด ดีดลงไปยังสายซึง แล้วฝึกดีดตามขั้นตอน ดังนี้

ซึงลูกสาม มีวิธีการฝึกดีด และไล่เสียง ดังนี้

๑. ดีดสายเปล่าบนคู่ โดยการดีดลงแล้วตวัดขึ้นพร้อมกับท่องโน้ต โด

- นิ้วชี้ กดสายคู่บนที่ ลูกแรก ดีดลงแล้วตวัดขึ้นพร้อมกับท่องโน้ต เร
- นิ้วกลาง กดสายคู่บนที่ ลูกสอง ดีดลงแล้วตวัดขึ้นพร้อมกับท่องโน้ต มี
- นิ้วนาง กดสายคู่บนที่ ลูกสาม ดีดลงแล้วตวัดขึ้นพร้อมกับท่องโน้ต ฟา ดีดสายเปล่าคู่กลาง ดีดลง แล้วตวัดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต ซอล
- นิ้วชี้ กดสายคู่กลางที่ ลูกแรก ดีดลงแล้วตวัดขึ้นพร้อมกับท่องโน้ต ลา
- นิ้วกลาง กดสายคู่กลางที่ ลูกสอง ดีดลงแล้วตวัดขึ้นพร้อมกับท่องโน้ต ที
- นิ้วนาง กดสายคู่กลางที่ ลูกสาม ดีดลงแล้วตวัดขึ้นพร้อมกับท่องโน้ต โด(ดำ)

๒. ฝึกไล่เสียงกลับย้อนไปย้อนมาแบบข้างบน แต่เปลี่ยนวิธีเป็น ดีดขึ้น-ลง

- ดีด สายเปล่าคู่บน ดีดลง พร้อมกับท่องโน้ต โด

- นิ้วชี้ กดสายคู่บนที่ ลูกแรก ดีดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต เร
- นิ้วกลาง กดสายคู่บนที่ ลูกสอง ดีดลง พร้อมกับท่องโน้ต มี
- นิ้วนาง กดสายคู่บนที่ ลูกสาม ดีดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต ฟา
- ดีด สายเปล่า คู่ล่าง ดีดลง พร้อมกับท่องโน้ต ซอล
- นิ้วชี้ กดสายคู่ล่างที่ ลูกแรก ดีดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต ลา
- นิ้วกลาง กดสายคู่ล่างที่ ลูกสอง ดีดลง พร้อมกับท่องโน้ต ที
- นิ้วนาง กดสายคู่ล่างที่ ลูกสาม ดีดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต โด (ด๋)

ซึงลูกสี่ มีวิธีการฝึกดีดและไล่เสียงตามขั้นตอนดังนี้

๑. ดีดสายเปล่าคู่บน โดยการดีดลงและตวัดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต ซอล

- นิ้วชี้ กดสายคู่บนที่ ลูกแรก ดีดลงแล้วตวัดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต ลา
- นิ้วกลาง กดสายคู่บนที่ ลูกสอง ดีดลงแล้วตวัดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต ที
- นิ้วนาง กดสายคู่บนที่ ลูกสาม ดีดลงแล้วตวัดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต โด
- ดีดสายเปล่าคู่ โดยการดีดลงแล้วตวัดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต โด
- นิ้วชี้ กดสายคู่ล่างที่ ลูกแรก ดีดลงแล้วตวัดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต เร
- นิ้วกลาง กดสายคู่ล่างที่ ลูกสอง ดีดลงแล้วตวัดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต มี
- นิ้วนาง กดสายคู่ล่างที่ ลูกสาม ดีดลงแล้วตวัดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต ฟา
- นิ้วก้อย กดสายคู่ล่างที่ ลูกสี่ ดีดลงแล้วตวัดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต ซอล(ซ๋)

๒. ฝึกไล่เสียงกลับย้อนไปย้อนมาแบบข้างบน แต่เปลี่ยนวิธีการดีดขึ้น-ดีดลง

- ดีด สายเปล่าคู่บน ดีดลงพร้อมกับท่องโน้ต ซอล
- นิ้วชี้ กดสายคู่บนที่ ลูกแรก ดีดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต ลา
- นิ้วกลาง กดสายคู่บนที่ ลูกสอง ดีดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต ที
- นิ้วนาง กดสายคู่บนที่ ลูกสาม ดีดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต โด
- ดีด สายเปล่าคู่ล่าง ดีดลงพร้อมกับท่องโน้ต โด
- นิ้วชี้ กดสายคู่ล่างที่ ลูกแรก ดีดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต เร
- นิ้วกลาง กดสายคู่ล่างที่ ลูกสอง ดีดลง พร้อมกับท่องโน้ต มี
- นิ้วนาง กดสายคู่ล่างที่ ลูกสาม ดีดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต ฟา
- นิ้วก้อย กดสายคู่ล่างที่ ลูกสี่ ดีดขึ้น พร้อมกับท่องโน้ต ซอล(ซ๋)

การรัวเสียง

การฝึกดีดรัวเสียง ถ้าดีดลงแล้วดีดขึ้น จากดีดช้าๆ แล้วให้ค่อยๆเร็วขึ้นเรื่อยๆ จนเป็นเสียงรัว ให้ฝึกดีดทั้งสายเปล่า และกดลูกนับแต่ละลูก ให้ใช้ส่วนของข้อมือเป็นจุดเคลื่อนไหว

ท่ายืน และเดินดีด

ใช้สายสะพายซึงคล้องคอหรือพาดกับหัวไหล่ ท่ายืน และท่าเดินนั้นจะเห็นได้ตามงานประเพณีพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น งานสงกรานต์ งานลอยกระทง งานแสดงตามเวทีต่าง ๆ ในสมัยก่อนพวกหนุ่ม ๆ ชอบสะพายซึงดีดไปตามถนนใหญ่ ในหมู่บ้านเพื่อความสนุกสนาน และจีบสาว (ดีดซึงขึ้นกองล่องกอง)

ท่านั่งดีดซึง

- นั่งขัดสมาธิ ตัวซึงวางบนตักหรือต้นขาขวา แนบกับลำตัว ให้หลักซึงวางตั้งกับพื้น
- นั่งขัดสมาธิ ให้ตัวซึงวางต้นขาขวา แนบกับลำตัว หลักซึงวางตั้งบนหัวเข่าด้านซ้าย
- นั่งขัดสมาธิ ใช้สายสะพายซึงช่วยประคองไว้ให้หัวซึงเอียงขึ้น
- นั่งบนเก้าอี้ ให้หลักซึงวางตั้งบนหัวเข่า หรือ ใช้สายช่วยประคอง
- นั่งแบบสบาย ๆ ต่าง ๆ เพื่อเปลี่ยนอิริยาบถ

(http://mail.chiangmai.ac.th/~ttmi/thaimusic/music.html)

๗) ระบบเสียงของซึง

ระบบเสียงของซึง เป็นระบบเสียงแบบดนตรีไทย คือ มีเสียงเต็มทุกเสียง

การประสมวง

โดยปกติจะบรรเลงเดี่ยว แต่สามารถประสมในวงดนตรีพื้นบ้านพายัพได้ ๓ ลักษณะคือ

๑. วงเบญจดุริยางค์ (ปี่แม่, ปี่กลาง, ปี่ก้อย, สะล้อ, ซึง)

๒. วงซึง (ซึงใหญ่ ซึงกลาง ซึงเล็ก)

๓. วงดนตรีล้านนาวงใหญ่ (ซึง ๓ คัน) สะล้อ ๓ คัน กลอง กรับ ขลุ่ย ฉิ่ง และปี่ชุม

(http://www.culture.go.th/knowledge/music/north/nr2.htm)

บทบาทและลีลา

การบรรเลงผสมวงนั้น ซึงแต่ละตัวย่อมมีบทบาทและมีลีลาในการบรรเลงที่ต่างกันไปไม่ซ้ำกันดังนี้

วงสะล้อ - ซึง

ซึงใหญ่ มีบทบาทคล้ายผู้สูงอายุ เสียงทุ้มต่ำ ลีลาในการบรรเลงจึงมักสอดรับกับซึงตัวอื่น ๆ เป็นเสียงส่วนใหญ่ หน้าที่ของซึงใหญ่คล้ายกับกีตาร์เบสของดนตรีสากล

ซึงกลาง บทบาทคล้ายคนวัยกลางคน วางเสียงหนักไปทางคุมจังหวะ พร้อมกับสอดลูกเล่นล้อและรับกับซึงใหญ่และซึงเล็กสลับกันไป

ซึงเล็ก บทบาทคล้ายคนวัยคะนอง เสียงแหลมเล็ก ลูกเล่นแพรวพราว ลีลาล้อและรับกับซึงใหญ่ ซึงกลาง สะล้อ และขลุ่ย

วงปี่ชุม

ในวงปี่ชุม ซึงที่ใช้ร่วมบรรเลง นิยมใช้ซึงกลางตั้งเสียงลูกสี่หรือคู่สี่ บทบาทและลีลาเน้นการคุมจังหวะ

วงซอน่าน

ยังมีวงซอของเมืองน่านอีกวงหนึ่ง ที่ใช้ซึงร่วมบรรเลง แต่เรียกว่า “พิณ” (ออกเสียง-ปิน) ไม่เรียก “ซึง” เหมือนที่อื่น ซึงที่ใช้บรรเลงเป็นซึงกลางตั้งเสียงลูกสี่หรือคู่สี่ บรรเลงคู่กับสะล้อ (มีนมบังคับเสียง) ประกอบการขับซอน่าน ซึ่งเป็นที่นิยมกันในจังหวัดน่านและแพร่ (http://www.lovemaesai.com/lanna/dontree.htm)

๘) โอกาสในการบรรเลงซึง

แต่เดิมพวกหนุ่มๆ จะใช้ซึงเป็นเครื่องมือไปแอ่วสาว ประกอบการซอ (ขับร้อง) ไปด้วย และยังใช้ในเทศกาลต่างๆ ได้ด้วยเช่น งานลอยกระทง งานพิธี เช่น บายศรี สู่ขวัญ งานเฮือนเย็น (งานศพ) (http://www.culture.go.th/knowledge/music/north/nr2.htm)

โอกาสเล่นซึง คือ ใช้บรรเลงร่วมกับวงสะล้อ ใช้บรรเลงร่วมกับปี่ชุมในการขับซอ หรือบรรเลงเดี่ยว เพลงที่เล่นเป็นเพลงพื้นเมืองดั้งเดิมหรือถูกประยุกต์ให้เล่นเพลงลูกทุ่ง นอกจากนี้ยังการนำไปใช้บรรเลงประกอบการแสดงละครพื้นเมืองอีกด้วย

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย

ซึ่งนับเป็นเครื่องดนตรีที่นักดนตรีเกือบทุกคนสามารถทำขึ้นไว้เล่นเองได้ และเป็นเครื่องดนตรีที่มีขายอย่างแพร่หลายแหล่งที่ทำซึ่งขายนั้นนอกจากจะเป็นกลุ่มนักดนตรีที่เล่นเป็นอาชีพจะรับทำเมื่อมีคนมาสั่งแล้ว ยังมีวางขายที่ตลาดกลางคืน ถนนช้างคลาน และที่บ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น (http://lanna.mju.ac.th/lannaunique_music_detail.php)

๒.๒ กลองปูเจ่

๑) คำว่า "กลองปูเจ่"

พจนานุกรม ล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง ให้ความหมายของคำว่า "ปู่เจ่" ดังนี้

> ปู่เจ่ น. กลองชนิดหนึ่งก้นยาว บางท่านว่ามาจากภาษาพม่า "โอเส่" ว่ากลอง นิยมใช้บรรเลงประกอบการฟ้อนดาบ ฟ้อนนางนก (กิงกะหร่า) เป็นต้น กลองปัดเจ่, -อุเจ่ ก็ว่า (อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๓๔: ๓๔)

พม่าเรียกกลองชนิดนี้ว่า อู่เจ่หรือโอสิ (Ozi) ชาวลานนาเรียกว่า กลองปูเจ่ แต่ชาวไทยใหญ่ซึ่งเป็นเจ้าของกลองชนิดนี้กลับเรียกว่า กลองก้นยาว ด้วยเหตุว่ากลองแบบนี้มีก้นกลองยาวเป็นพิเศษคืออาจยาวกว่าลำตัวหรือไหกลองประมาณ ๒-๓ เท่า ดังนั้นหากผู้ตีมีเทคนิคในการตี จะสามารถทำเสียงกลองได้หลายอย่างโดยเฉพาะอย่างยิ่งเสียงสะท้อน (Echo) หรือที่เรียกกันว่าเสียงลงส้นหรือเสียงลูกปลาย (ณรงค์ สมิทธิธรรม, ๒๕๔๑: ๔๘)

๒) ประวัติความเป็นมาของกลองปูเจ่

กลองปูเจ่ หรือกลองก้นยาว เป็นกลองพื้นเมืองภาคเหนือ ขึงหนังหน้าเดียว รูปร่างคล้ายกลองยาวในภาคกลางแต่ยาวกว่า กลองก้นยาวนิยมเล่นในหมู่ชาวไทยใหญ่ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเกือบทุกอำเภอ โดยเฉพาะที่อำเภอขุนยวม ในจังหวัดเชียงใหม่ แถบอำเภอแม่อาย อำเภอฝาง อำเภอไชยปราการ อำเภอเวียงแหง อำเภอเชียงดาว และอำเภอเมือง และในจังหวัดเชียงราย แถบอำเภอแม่สาย (วัดสันป่าก่อ)

กลองก้นยาวมีชื่อเรียกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น อุเจ่ อู่เจ่ ปุ๊ดเจ่ หรือปั๊ดเจ่ เป็นต้น ชาวพม่าเรียกว่า กลองโอ่สี่ หรือกลองโอเส่ ชาวไทยลื้อเรียกว่า ก๋องติ๋นจ๊าง(กลองตีนช้าง) (อัษฎาวุธ สาคริก, ๒๕๕๐: ๑๐๘-๑๐๙)

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่ 31 ส.ค. 2553
เลขทะเบียน 229178

ภาพกลองปู่เจ่

ที่มา : เสาวณีย์ คำวงศ์

กลองก้นยาวนั้นเป็นคำเรียกกลองชนิดนี้ของชาวไทยใหญ่ซึ่งสันนิษฐานว่า แต่เดิมนั้นนิยมเล่นในหมู่ของชาวไทยใหญ่เท่านั้น ซึ่งก็ยังปรากฏให้เห็นชัดเจนในปัจจุบัน ชาวไทยใหญ่ที่อาศัยอยู่ในประเทศในประเทศไทยนี้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเกือบทุกอำเภอ โดยเฉพาะที่อำเภอขุนยวม ในจังหวัดเชียงใหม่ ในอำเภอแม่อาย,ฝาง,ไชยปราการ, เวียงแหง,เชียงดาว ในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย (วัดสันป่าก่อ) อำเภอแม่สาย ที่เรียกชื่อว่ากลองก้นยาวนี้ก็อาจจะมาจากลักษณะของกลองชนิดนี้มีลักษณะมีเอวกลอง ก้นกลองยาวออกไป ซึ่งเปรียบเทียบจากกลองมองเซิงของชาวไทยใหญ่เช่นกัน และได้เรียกสืบกันมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนชาวพม่าเรียกกลองชนิดนี้ว่ากลองโอ่สี่หรือกลองโอเส่ ชาวไทยลื้อเรียกกลองชนิดนี้ว่าก๋องติ๋นจ๊าง(กลองตีนช้าง) ส่วนชาวเชียงใหม่โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมือง(เขตเทศบาล) ส่วนใหญ่เรียกกลองชนิดนี้ว่ากลองปูเจ่ จากการค้นคว้าและการสัมภาษณ์สอบถาม ได้แนวคิดของชื่อกลองปูเจ่แบ่งเป็น ๒ แนวคิด คือ

แนวคิดที่ ๑ น่าจะมาจากคำว่า กลองโอ่สี่หรือกลองโอ่เส่ ซึ่งเป็นชื่อเรียกกลองชนิดนี้ของชาวพม่า แล้วเรียกเพี้ยนกันมาเป็นกลองปูเจ่หรือกลองอู่เจ่ในปัจจุบัน

แนวคิดที่ ๒ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ (สล่ากลองพ่อหนานดำรงค์ ชัยเพ็ชร์) ได้เล่าว่าในสมัยก่อนนั้นคนเมืองเราไม่พบว่ามีการเล่นกลองชนิดนี้นอกจากชาวไทยใหญ่ เนื่องจากว่าแต่ก่อนนั้นคนเมืองเรานั้นไม่ค่อยชอบชาวไทยใหญ่ ชาวไทยใหญ่เป็นชนชาตินักสู้ เป็นชนที่เก่งในด้าน

วิชาการต่อสู้ทั้งการต่อสู้ด้วยมือเปล่า และการต่อสู้ด้วยอาวุธ (โดยเฉพาะดาบและไม้ค้อน) ชนิดที่ว่าหาตัวจับได้ยากก็ว่าได้ จะสังเกตว่าพ่อครูหรือเจิงต่อสู้ที่สืบต่อกันมานี้ส่วนใหญ่สืบมาจากครูชาวไทยใหญ่ เป็นเพราะว่าชาวไทยใหญ่ต้องพบกับการสู้รบการหนีอพยพมาโดยตลอด จำเป็นต้องมีวิชาการต่อสู้ติดตัว โดยเฉพาะในสมัยสิ้นสงครามโลกครั้งที่ ๒ ตอนที่อังกฤษให้อิสรภาพแก่ชาวพม่าและชาวไทยใหญ่ ชาวพม่าและชาวไทยใหญ่ได้ทำการกอบกู้เอกราชของประเทศ โดยการทำสนธิสัญญาร่วมกันคือสนธิสัญญาปางหลวง และชาวไทยใหญ่ก็ถูกเอารัดเอาเปรียบมาโดยตลอด และประกอบเหตุที่การก่อกบฏในสมัยก่อนนั้นส่วนใหญ่มีหัวหน้ากลุ่มหรือผู้นำเป็นชาวไทยใหญ่ จึงเป็นเหตุให้สมัยก่อนนั้นคนเมืองไม่ค่อยชอบชาวไทยใหญ่และเรียกชาวไทยใหญ่ว่า พวกเงี้ยว(เป็นคำที่ไม่ค่อยสุภาพ) ซึ่งมาจากคำว่างูเงี้ยวเขี้ยวขอนั่นเอง หมายความว่าชาวไทยใหญ่เป็นชนที่ไว้ใจไม่ได้ ด้วยเหตุนี้สมัยก่อนคนเมืองเราจึงไม่ยอมรับเอาวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ จนประมาณ สมัย ๖๐ ปีที่แล้วมานี้ สมัยที่สงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุด เราก็ได้ยอมรับ และนำการละเล่นของชาวไทยใหญ่มาสืบทอดและแสดงในการต่างๆไม่ว่าจะเป็นการตีกลองก้นยาว,การตีกลองมองเซิง การฟ้อนนางนก การฟ้อนนกกิงกะหร่า การเต้นโต การก้าแลว การก้าลาย เป็นต้น โดยในสมัยนั้นได้มีชาวไทยใหญ่กลุ่มหนึ่งอาศัยอยู่ที่ชุมชนท่าแพ ได้มีการจัดงานปอยหลวงขึ้นที่วัดปันต่าเก๋ิน (วัดชัยศรีภูมิในปัจจุบัน) มีขบวนแห่ครัวทานเข้าร่วมในงานมากมาย และในนั้นก็มีขบวนแห่กลองก้นยาว ฟ้อนนางนก และเต้นโตของชาวไทยใหญ่อยู่ด้วย ขบวนแห่ของชาวไทยใหญ่ได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก จึงมีผู้ที่สนใจอยากที่จะเล่นเป็น แต่ไม่รู้ว่ากลองชนิดนี้ชื่อว่าอะไร ก็ได้เรียกชื่อกลองตามชื่อของคนที่ตีกลองซึ่งเป็นเจ้าของกลองว่า กลองของปู่เจ่ หรือกลองของส่างเจ่ (คนเมืองเราเรียกคนที่บวชเป็นสามเณรมาแล้วว่า น้อย เรียกคนที่อุปสมบทเป็นภิกษุมาแล้วว่า หนาน ส่วนชาวไทยใหญ่เรียกคนที่บวชเป็นสามเณรมาแล้วว่า ส่าง เรียกคนที่อุปสมบทเป็นภิกษุมาแล้วว่า จเร แต่เราไม่คุ้นกับการเรียกว่าส่าง และมักเรียกคนที่แก่แล้วว่า ปู่ จึงเรียกว่ากลองชนิดนี้ว่า กลองของปู่เจ่ สืบกันมา) และได้เรียกต่อกันมาเกิดการกร่อนและเพี้ยนคำเป็นกลองปูเจ่ หรือกลองอู่เจ่ในปัจจุบัน ทำให้ในปัจจุบันมีชื่อเรียกต่างกันไปตามท้องถิ่น (http://www.thaidodee.th.gs/web-t/haidodee/poujaa.htm)

๓) ส่วนประกอบของกลองปูเจ่

วงกลองก้นยาว ประกอบด้วย กลองก้นยาว ๑ ใบ ฉาบกลาง ๑ คู่ และฆ้องโมง ๔-๕ ใบ โดยฆ้องนั้นนิยมไล่ลำดับเสียงเหมือนกับวงกลองมองเซิง แต่ไม่มีฆ้องอุ้ย จังหวะและลีลาในการตีส่วนใหญ่ค่อนข้างเร็ว โดยมีฆ้องโมงตีให้จังหวะพร้อมเพรียงกัน การตีกลองก้นยาวมักมีลูกเล่น ลีลาการตีหน้ากลองที่สลับซับซ้อน พลิกแพลงไปตามกระบวนท่าของผู้เล่น ส่วนฉาบนอกจากจะตีตามจังหวะกลองแล้วอาจมีลีลาหลอกล่อกับคนตีกลองในลักษณะต่าง ๆ ด้วย

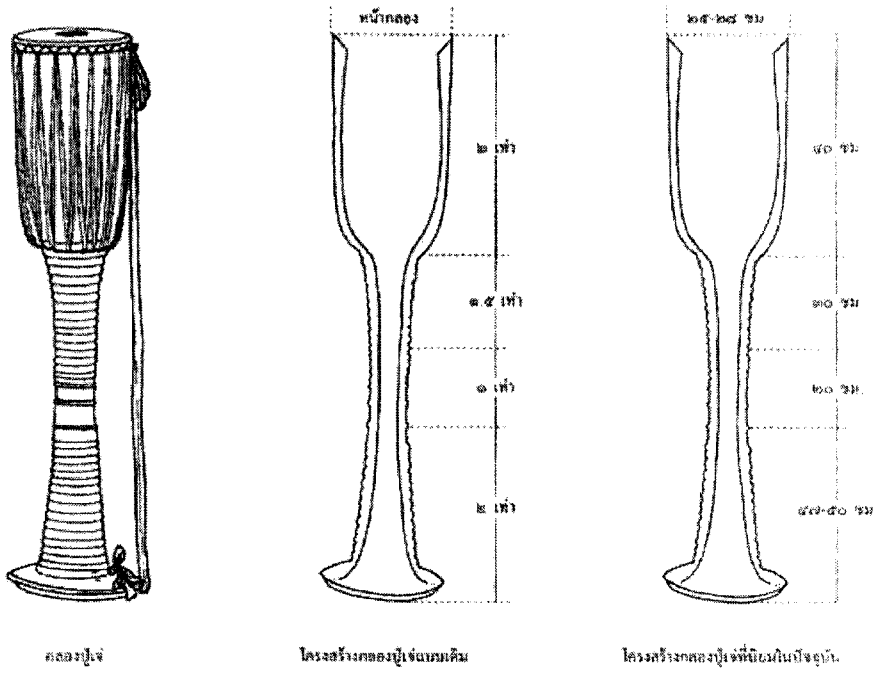

ภาพกลองปู่เจ่และโครงสร้างของกลองปูเจ่

ที่มา : เสาวณีย์ คำวงค์

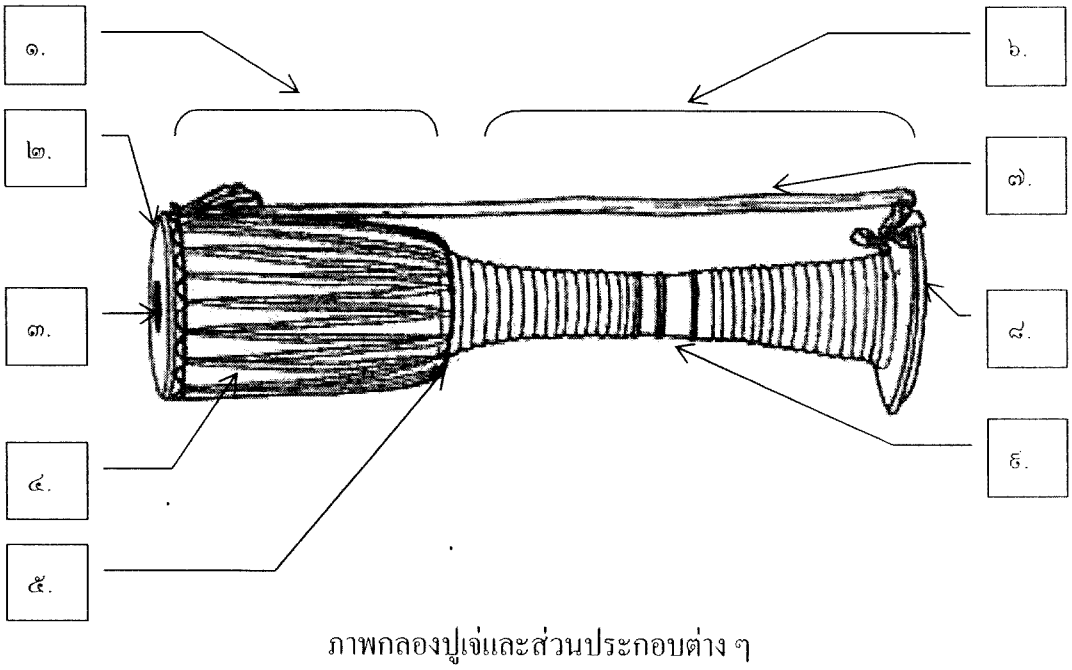

ภาพกลองปูเจ่และส่วนประกอบต่าง ๆ

๑. ตัวกลอง หรือไหกลอง

๒. หน้ากลอง

๓. หนังหน้ากลอง

๔. เชือกขึงหน้ากลอง

๕. คอกลอง

๖. หุ่นกลอง หรือหางกลอง

๗. เชือกสะพาย

๘. ปากกลอง หรือปากแตร

๙. เอวกลอง

กลองปูเจ่ประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญ ๖ ส่วน คือ

๑. หน้ากลอง เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๓๐ ซม. ใช้ตีด้วยมือ คือ ใช้ทั้งฝ่ามือและนิ้วมือกำปั้นตีเต็มเสียง ตีครึ่งเสียง ลักจังหวะ มีการกดหน้ากลองให้เกิดเสียงต่าง ๆ

๒. ตรงกลางหน้ากลอง เมื่อจะตีต้องติด "จ่า" เพื่อถ่วงเสียง

๓. ตัวกลอง ทำด้วยไม้จริง ตอนหน้าใหญ่ ตอนท้ายมีลักษณะเรียว แล้วปลายบานเปิดออกเป็นปากแตร ความยาวตลอดตั้งแต่หน้ากลองถึงปลายหางประมาณ ๑๘๐ ซม. มีหนังเส้นดึงหน้ากลองไว้โดยรอบยาวตลอดไหล่กลอง

๔. หุ่นกลองส่วนหาง ควั่นเป็นปล้อง ๆ นิยมทาด้วยสีดำคาดแดงสลับกันให้ดูสวยงาม

๕. สายสะพาย สำหรับคล้องสะพายบ่า ผูกข้างหนึ่งที่รูห่วงริมขอบกลอง อีกข้างผูกไว้ที่หาง

๖. ปากแตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๓๐ ซม.

๔) เสียงของกลองปูเจ่

๑. เบื้องต้นในการเรียนตีกลองปูเจ่นั้น เนื่องจากว่าเมื่อสมัยก่อนนั้นยังไม่มีระบบบันทึกเสียงดนตรีหรือโน้ตเพลง จึงใช้การท่องจำโดยการท่องเป็นคำพูดทั้งประโยค เช่น ป่ะเทิ่ง ป่ะเทิ่ง ป๊ะป่ะเทิ่ง ตุ๊บป่ะเทิ่ง ป๊ะป่ะเทิ่ง เติ้ง-บ่ะเทิ่ง เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังมีเทคนิคการตีอื่นอีกมากในการฝึกขั้นต่อไป การตีกลองปูเจ่ในอดีตยังมีการตีแบบหลายลูกด้วย เช่น ตี ๘ ใบ ๖,๔,๓,๒ และ ๑ ใบ ซึ่งก็จะมีรูปแบบการตีเหมือนกันทั้งหมดทุกใบ แต่การตีรูปแบบนี้ปัจจุบันไม่ค่อยมีให้เห็นแล้ว เพราะตีใบเดียวจะอิสระกว่าและจะทำให้มีลูกเล่นเพิ่มมากขึ้น ส่วนการแสดงประกอบก็อาจจะมีการฟ้อนเจิงเข้าร่วมด้วย

๒. ยังมีเพลงอีกเพลงหนึ่งซึ่งเลียนแบบธรรมชาติของนก ชื่อว่า นกปู่ติ๊บ ซึ่งเป็นนกที่ชอบกินปู ตามท้องนาแล้วเสียงของมันคล้ายกับเรียกปูออกมากิน (ปู่ติ๊บกิ๊นปู๋ ปู่ติ๊บกิ๋นปู๋ กิ๋นปู๋) ซึ่งเพลงนี้อยู่ในพระธรรม พ่อครูพัน ยาระณะ ได้เล่าว่ามีพระมหาเถระผู้หนึ่งซึ่งท่านรู้ภาษาของสัตว์ทั้งหลาย ได้ยินเสียงของนกชนิดนี้เรียกปูออกมาจึงได้คิดว่านี่เป็นคาถาของนกที่เรียกปูออกมาเพื่อที่จะกิน ท่านจึงเขียนคาถาธรรมออกมาเป็น คาถานกปู่ติ๊บ ซึ่งคาถามีอยู่ว่า "พุทธะโสโก โสโกพุทธะ นโม พุทธายะ พุทธะโสโก" เพื่อใช้ไปในทางการค้าการขาย หรือมหาเสน่ห์ และยังมีการนำคาถา อิติปิโส มาเป็นจังหวะการตีด้วย ส่วนมากแล้วก็จะใช้เล่นหรือบรรเลงในงานบุญงานกุศล ไม่ค่อยจะนำมาบรรเลงเพื่อความสนุกสนานหรืองานบันเทิงมากนัก

๓. ส่วนจังหวะการตีกลองจะเป็นการตีเลียนเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงของนก ส่วนฉาบก็จะมีสำเนียงออกไปทางคำว่า เซง เช่น อี-เซง-เต้ง-แซ อี-เซง-เต้ง-แซ อี-เซง-เต้ง-แซ-เต้ง-แซ-เต้ง-แซ เล่นในจังหวะฆ้อง ๘ จังหวะ การตีกลองปูเจ่ก็จะใช้กลองปูเจ่ ๑ ใบ ฉาบ ๑ คู่ และฆ้องก็จะใช้ ๕ ใบ ขึ้นไปถึง ๙ ใบ ถ้าเป็นกลองใบใหญ่หรือหน้ากว้างก็อาจจะใช้ถึง ๑๐ ใบ เป็นต้น

๔. โดยส่วนมากจำนวนเครื่องแต่ละวงขึ้นอยู่กับงบประมาณที่มี เช่น ถ้ามีงบเยอะหรือมีเครื่องพร้อมอยู่แล้วก็อาจจะใช้กลองที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาและใช้ฆ้อง ๙ ใบ เพื่อให้เสียงออกมาแน่นหรือลดลงมาก็จะใช้ฆ้อง ๕ ใบ เสียงที่ได้ก็จะเบาลง ความกังวานก็จะลดลงมา

๕) โอกาสในการบรรเลงกลองปูเจ่

การตีกลองปูเจ่มักพบเห็นในงานบุญของวัดทางภาคเหนือ ขบวนแห่ต่างๆ เช่น งานปอยส่างลอง รวมถึงการแห่หรือประโคมประกอบการฟ้อนเชิง ฟ้อนดาบ เต้นโต ฟ้อนนางนก กระทั่งการปล่อยว่าวควัน และโคมไฟ เป็นต้น

กลองปูเจ่ ปัจจุบันยังเป็นที่นิยม จึงมักพบการตีกลองนี้ในงานบุญหรืองานประเพณีสำคัญต่างๆ ในเชียงใหม่ และลำพูน เป็นต้น และมักมีการจัดประกวดการตีกลองชนิดนี้อยู่เสมอ (สนั่น ธรรมธิ, สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

๖) ความเชื่อในการสร้างกลองปูเจ่

กลองปูเจ่ เป็นชื่อของพ่อปะเจโดยเฉพาะ คนสมัยก่อนก็ใช้ชื่อเดิมเช่นกันนี้มาจนถึงปัจจุบัน ความจริงแล้ว พ่อปะเจนั้นเป็นนักปราชญ์ของสมัยนั้น เป็นที่ปรึกษาของเจ้าเมืองใหญ่ (เรื่องนี้เป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมาจากผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยไม่มีบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร) พ่อปะเจเป็นคนสร้างกลองนี้ขึ้นมา เนื่องมาจากว่า เจ้าเมืองใหญ่ (ไม่ทราบชื่อ) ซึ่งมีลูกสาวอยู่คนหนึ่งชื่อ นางเซง (การปกครองในอดีตของเจ้าเมืองใหญ่เป็นการปกครองอย่างกว้างขวางกล่าวคือมีเมืองที่อยู่ในการปกครองหลายเมืองนั่นเอง) ได้ชอบพอกับทหารเอกคนหนึ่ง (ทหารเอกคนนี้เจ้าเมืองใหญ่ได้มาจากเมืองอื่น ซึ่งมีชื่อเสียงในด้านอาวุธและการต่อสู้มาก เพื่อนำมาสอนยุทธหัตถี และวิชาต่างๆ) แล้วทั้งสองก็ได้หนีออกนอกเมืองไปอยู่ที่เมืองอื่นซึ่งก็เป็นเมืองของเจ้าเมืองใหญ่เช่นกัน แต่ด้วยฐานันดรที่ต่างกันจึงทำให้ทั้งคู่ไม่สามารถรักกันได้ตามประเพณี

หลังจากที่เจ้าเมืองใหญ่รู้ข่าวจึงต้องการให้ลูกสาวกลับมา และเนื่องจากเจ้าเมืองใหญ่เป็นคนที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีคุณธรรม และเข้าใจในธรรมชาติของชายหญิง จึงไม่ถือโทษโกรธแค้น พร้อมกับอภัยให้ทั้งคู่ และจะหาวิธีให้ทั้งคู่กลับเข้ามาในเมือง (ถ้าเป็นคนอื่นจะต้องประหารทั้งคู่)

ท่านจึงไปปรึกษากับพ่อปะเจ เมื่อพ่อปะเจรู้เข้าเช่นนั้นจึงดีใจพร้อมกับบอกว่า อย่างนี้ก็ดีแล้ว พ่อปะเจก็คิดถึงเรื่องนี้มากจนนอนไม่หลับไปหลายคืนเช่นกัน ด้วยกลัวว่าเจ้าเมืองใหญ่จะสั่งให้ทหารไปฆ่าทั้งคู่เสีย เจ้าเมืองใหญ่จึงถามว่าจะทำอย่างไรถึงจะถูกต้อง พ่อปะเจจึงบอกว่าให้ทหารเอกบวชนาคผูกหัวใส่ผ้าขาว ให้นางเซงถือขัน และแห่กลองเข้ามาในเมือง เจ้าเมืองจึงถามว่าจะเอากลองอะไรดี จะตีเพลงอะไรแล้วจะเอาทรงเป็นแบบไหน พ่อปะเจจึงบอกว่าจะทำกลองขึ้นมาใหม่จะใช้ทรงเดียวกับกลองแอวแต่ขนาดจะเล็กกว่าแล้วก็จะคิดเพลงขึ้นมาเอง ตีตามวิธีธรรม (อยู่ในธรรมของพระพุทธศาสนา ตีเป็นจังหวะ เปิง-บ่ะเทิง เปิง-บ่ะเทิง เพื่อพยายามจะพึ่งบารมีของพระพุทธเจ้า แต่ก็บุญไม่ถึงพอ) โดยตีประกาศพระอินทร์ พระพรหม ยมราช พระแม่ธรณี จนถึงสะดือทะเลเมืองบาดาล เพื่อแห่ประกาศว่าอภัยโทษให้ทหารเอกและจะให้บวชนาค และเพื่อเป็นการขอพรแก่เหล่าเทวดาทั้งหลายทั้งบนสวรรค์และบาดาล เมื่อทหารเอกบวชครบ ๓ เดือน ก็ได้ลาสิกขาแล้วแต่งงานอยู่กับนางเซง ปกครองเมืองอื่นซึ่งเจ้าเมืองยกให้ปกครอง ซึ่งก็เป็นที่มาของกลองปูเจ่อีกนัยหนึ่ง โดยการเล่าเรื่องของ พ่อครูพัน ยาระณะ ซึ่งต่อมาก็ได้เรียกขานกลองนี้ว่ากลองปูเจ่ตามชื่อของพ่อปะเจสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ (มานพ ยาระณะ , สัมภาษณ์ , ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๑)